

УДК: 378.147+372.834

DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-2-3>**Лілія Рябовол,**

доктор педагогічних наук,

доцент кафедри державно-правових дисциплін та адміністративного права,

Володимир Гриценко,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності,

заслужений юрист України,

Олена Сокурєнко,

кандидат юридичних наук,

старший викладач кафедри галузевого права та правоохоронної діяльності,

Центральноукраїнський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка,

вул. Шевченка, 1, м. Кропивницький, Україна

МЕТОДИЧНА СИСТЕМА КОУЧИНГ-НАВЧАННЯ ЮРИДИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Потреба в юристах з новими особистісними і професійними якостями зумовила необхідність удосконалення правничої освіти. Це вимагає принципових змін у змісті юридичних дисциплін, упровадження інноваційних методик і технологій. Одна з таких – коучинг, що сприяє удосконаленню компетентностей і професійних навичок тих, хто навчається, і загалом допомагає навчитися навчатися. Мета статті – обґрунтувати методичну систему коучинг-навчання юридичних дисциплін у вищій школі. Основний метод дослідження – педагогічний експеримент на базі факультету історії та права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Експеримент проведено у два етапи: констатувальний та формувальний. Загалом до нього було залучено 150 студентів-правників, поділених на експериментальні та контрольні групи, під час вивчення ними «Конституційного права України». Основні форми навчання в межах експериментальної методики: лекції з постановкою проблемних завдань і логічних запитань; семінари/практикуми; консультації (індивідуальні, парні/групові); колоквіуми; самостійна робота; контрольні заходи. Основні методи: розв'язання кейсів з опорою на нормативно-правові акти і розробкою необхідних процесуальних документів; інтерактивні методи; проведення досліджень та виконання ІНДЗ у формі проєктів, рефератів, тез доповідей, наукових статей; анотування і рецензування наукової літератури; ІКТ, дистанційне навчання; форми навчальної роботи: індивідуальна, парна, колективна. Особливість методики – партнерські відносини між викладачем і студентом та їх спільна робота щодо конкретизації цілей, аналізу змісту, відбору форм і методів навчання тощо. Співставлення результатів тестування, проведеного в контрольних та експериментальних групах на початку і наприкінці формувального етапу експерименту статистично підтвердило ефективність авторської методики коучинг-навчання юридичних дисциплін у вищій школі.

Ключові слова: методична система, коучинг-навчання, юридичні дисципліни, вища юридична освіта, результати навчання, компетентності.

Вступ

Стрімкий розвиток соціально-економічної сфери висуває принципово нові вимоги до випускників закладів вищої освіти. Остання сьогодні має забезпечувати постійний розвиток/саморозвиток особистості, її повноцінну самореалізацію в різних сферах життєдіяльності, формування висококваліфікованого фахівця. На задоволення відповідного суспільного запиту у вітчизняному освітньому законодавстві, що трансформується в контексті євроінтеграційних прагнень нашої держави, знайшли закріплення такі принципи освітньої діяльності, як людиноцентризм; академічна свобода; гуманізм; демократизм; єдність навчання, виховання та розвитку; сприяння навчанню впродовж життя тощо (ч. 1 ст. 6 Закону України «Про освіту») (6 – Про освіту: Закон України № 2145-19 від 05.09.2017 р.).

Відштовхуючись від перелічених засадничих положень, заклади вищої освіти покликані виконувати

такі завдання: формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися; забезпечення органічного поєднання в освітньому процесі освітньої, наукової та інноваційної діяльності; створення необхідних умов для реалізації учасниками освітнього процесу їхніх здібностей і талантів (ст. 26 Закону «Про вищу освіту») (5 – Про вищу освіту : Закон України № 1556-18 за станом на 01.01.2018 р.). Особливу роль у цьому має відіграти індивідуальна освітня траєкторія – персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу її здобуття, суб'єктів освітньої

діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання (п. 9 ст.1 Закону «Про освіту») (6 – Про освіту: Закон України № 2145-19 від 05.09.2017 р.).

Результатом навчання наразі є знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів; здобуті особою компетентності, стандартизована сукупність яких визнана уповноваженим суб'єктом і засвідчена відповідним документом, є показником кваліфікації фахівця, що здобув вищу освіту (п. 14, 22 ст. 1 Закону «Про освіту») (6 – Про освіту: Закон України № 2145-19 від 05.09.2017 р.).

Сучасні вимоги до випускників юридичних освітніх закладів, потреба в юристах з новими особистісними та професійними якостями зумовили необхідність модернізації і вищої юридичної освіти. Її подальший розвиток, зазначений у проекті «Концепції вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії», має бути спрямований на підготовку правника до виконання його фундаментальної ролі – утверджувати верховенство права через захист прав і свобод людини. Це вимагає якісних змін у змісті юридичних дисциплін, що вивчаються у правничих школах України, в юридичній науці як основі конструювання цього змісту, а також у методиці викладання. Згідно з названим документом, слід відмовитися від постатейного відтворення нормативно-правових актів, позаяк, це не забезпечує формування у студентів правничих аналітичних навичок. В освітній процес юридичного навчального закладу необхідно впроваджувати новітні методики, мережеві освітні технології, елементи методики навчання для дорослих (робота в малих групах, використання кейсів, практичне застосування набутих знань). Навчальні заняття з професійно зорієнтованих дисциплін освітньої програми підготовки правника повинні включати розв'язання практичних завдань, розгляд судової практики, виконання письмових робіт, зокрема, підготовку процесуальних документів (3 – Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії: проект).

Упровадження відповідних методик і технологій означає принципову зміну характеру управління процесом навчання – від адміністративного до адаптивного. Якщо перше передбачає чітко керовану, регламентовану і контрольовану діяльність його учасників, то друге уможливує їх певну самостійність у межах освітньої програми, засвоєння здобувачем змісту освіти та виконання конкретних завдань в індивідуа-

льно визначеному разом із викладачем темпі, обрання індивідуальної освітньої траєкторії, дозволяє розкрити свій потенціал, самореалізуватися якомога повніше. При цьому характеристиками навчання є певні індикатори – інтегровані показники, роль яких відіграють результати навчання (компетентності). На відміну від традиційного показника, що переважно констатує обсяг знань, умінь і навичок, індикатор засвідчує не стільки обсяг, скільки якість засвоєння навчального змісту та вміння його застосувати в навчальних і професійних ситуаціях на основі певної внутрішньої мотивації, переконань.

На досягнення цілей сучасної освіти вітчизняною та зарубіжною педагогікою запропоновано інноваційні методики і технології. Одна з них – коучинг. В освітньому контексті це термін-поняття почали використовувати у другій половині XIX століття, однак, як ефективний інструмент особистісного і професійного розвитку коучинг переважно застосовували для вдосконалення кваліфікації персоналу організації в бізнес-діяльності. Його значення в цій сфері Е. Парслоу та М. Рей вбачають у тому, що, забезпечуючи навчання і розвиток, коучинг сприяє удосконаленню компетентностей та професійних навичок тих, хто навчається, і загалом допомагає їм навчитися навчатися, самостійно допомагати собі. Згадані фахівці виходять з основного постулату коучингу, сформульованого Т. Голлузем, – «професійний успіх (результативність) = потенціал - перешкоди» (Парслоу, 2003).

Підґрунтя коучингу закладає теорія радикального конструктивізму або теорія виробництва знань Н. Томашека. Згідно з нею, знання – внутрішній продукт, який інтерсуб'єктивно перевіряється, апробується, яким обмінюються тощо; знання є певним конструюванням, процесом творення, що відбувається всередині людини, а не набуттям знань у традиційному розумінні (Томашек, 2008).

Розглядаючи коучинг як одну з найбільш популярних та ефективних технологій навчання і розвитку, що забезпечує високу результативність діяльності персоналу, S. Thorpe і J. Clifford зазначають, що до цієї технології все частіше звертаються для вирішення проблем у різних сферах життя (Thorpe, 2003). На тлі трансформації освітньої парадигми, переорієнтації освіти з процесу на результат – конкретний показник, яким в усьому світі визнано компетентності, необхідні для самореалізації особистості, її успішної адаптації до умов життя, що швидко змінюються, становлення її як конкурентоспроможного фахівця в умовах конкурентного середовища, коучинг актуалізувався як технологія навчання у закладах вищої освіти.

Сутність коучингу яскраво розкрив Р. Штифель, назвавши його поняттям-хамелеоном, і пояснив це тим, що технологія, яку воно позначає, містить окремі елементи наставництва, тренінгу, консультування, має різні форми (Stiefel, 2000). Педагогічний коучинг, поряд із цими ознаками, має певну специфіку. З одного боку, він спирається на здатність людини вчитися і

думати самостійно та діяти творчо, бути відповідальним. Головний обов'язок коуча, за М. Дауні, – не вчити, а сприяти навчанню. Отже, коучинг – мистецтво сприяти підвищенню результативності, навчанню і розвитку іншої людини. З іншого боку, педагогічний коучинг ґрунтується на передачі знань від викладача (наставника, тренера, консультанта) до здобувача освіти. При цьому, на відміну від коуча у навчанні персоналу організації, який не може і не повинен виконувати експертні та контрольні функції, на викладача вищої школи покладена і функція контролю за результатами навчання студентів, отже, він не може не бути експертом у певній сфері (Downey, 2003).

У межах реалізації педагогічного коучингу уможлиблюється застосування різних форм і методів, залежно від навчальної ситуації чи потреб здобувача освіти. Завдяки цьому коучинг сприяє реалізації внутрішнього потенціалу особистості, розвитку її самосвідомості й почуття відповідальності як у процесі навчання, так і під час професійної діяльності. Саме тому він повною мірою відповідає завданням вищої юридичної освіти.

Мета статті – обґрунтувати методичну систему коучинг-навчання юридичних дисциплін у вищій школі.

Завдання:

1) розробити методичну модель коучинг-навчання юридичних дисциплін у вищій школі, визначити принципи, умови, етапи її реалізації;

2) експериментально перевірити її ефективність.

Виклад сутності запропонованої методики

Методологічною основою побудови методики є такі підходи:

- системний, згідно з яким педагогічна діяльність має проводитися в системі (сукупності взаємопов'язаних компонентів), послідовно, неперервно;

- компетентнісний, який спрямовує навчання на розвиток у здобувачів юридичної освіти компетентностей як його результативних показників;

- діяльнісний – «навчання в дії», що означає активізацію пізнавальної діяльності здобувачів освіти, систематичне залучення їх у процес навчання, виконання дій з дидактичною метою, практичне використання знань;

- аксіологічний, що передбачає розвиток у здобувачів правничої освіти певних цінностей та ціннісних орієнтацій, мотивів та установок, необхідних для розв'язання завдань у навчанні та подальшій професійній діяльності.

На цій основі сформульовано принципи методики коучинг-навчання юридичних дисциплін у вищій школі:

- науковість і інноваційність, що забезпечується шляхом: використання різних джерел навчальної інформації, наукової літератури, ознайомлення з новітніми досягненнями юриспруденції, залучення студентів до наукових досліджень, використання інноваційних методів досліджень та навчання;

- гуманізм (людиноцентризм), що передбачає: створення під час навчання умов, сприятливих для розвитку особистості студента, вияву його творчої індивідуальності, реалізації потенціалу для успішного вирішення навчальних завдань та підготовки до професійної діяльності; досягнення у відносинах між викладачем та студентом взаємної довіри;

- модульність, що знаходить свій вияв у різних аспектах і передбачає виокремлення змістових модулів та модулів за формами робіт (аудиторна, самостійна, індивідуальні дослідні завдання (далі – ІНДЗ) тощо);

- поєднання індивідуального й диференційованого підходів, урахування особливостей студента, його потреб та інтересів і відповідна адаптація, варіативність, гнучкість та мобільність у виборі форм і методів навчання;

- раціональне поєднання аудиторної та самостійної роботи, у тому числі індивідуальної творчої діяльності;

- моніторинг навчання, інтеграція контролю, що здійснюється викладачем, та взаємоконтролю/самоконтролю здобувачів освіти, спільне проведення аналізу результатів навчання й визначення його перспектив.

Відштовхуючись від цих принципів, установлено, що, незалежно від етапу навчання, на рівні змісту усієї дисципліни, змістового модулю чи теми, впровадження коучингу передбачає послідовне проходження таких етапів:

1) встановлення партнерських відносин між викладачем і студентом;

2) спільне визначення (конкретизація) цілей навчання на основі програми навчальної дисципліни з урахуванням особистісних прагнень студента, сфери його пізнавальних інтересів, мотивації до навчання;

3) спільний аналіз навчального змісту та усвідомлення студентом його структури як сукупності змістових модулів та модулів за формами роботи;

4) спільне встановлення внутрішніх/зовнішніх чинників досягнення визначених цілей, усунення потенційних негативних чинників;

5) відбір та використання оптимальних форм і методів навчання, оперативний аналіз їх ефективності та коригування;

6) узгодження термінів/строків виконання певних видів робіт;

7) моніторинг навчання, визначення його результатів, окреслення цілей та завдань на освітню й професійну перспективу.

Авторську методичну систему коучинг-навчання ми моделювали, виходячи з перелічених вище принципів, та з урахуванням описаної схеми її послідовної реалізації. Основою її побудови є структура системи навчання юридичних дисциплін у вищій школі, визначена нами у попередніх дослідженнях як сукупність таких взаємопов'язаних і взаємозумовлених компонентів:

- суб'єкт-суб'єктний, який утворюється шляхом взаємодії основних суб'єктів навчання: 1) студента з певними пізнавальними здібностями, мотивами і стимулами до навчання, темпераментом, волею; 2) викладача, якого позначають професійна компетентність, готовність і здатність самовдосконалюватися, упроваджувати інноваційні технології;

- цільовий забезпечує цілеспрямованість навчання, відбиває ідеальні уявлення про бажані результати цього процесу в конкретних вимірах;

- змістовий опосередковує систему знань, умінь, навичок, способів творчої та репродуктивної діяльності, цінностей, ставлень, що засвоюються студентом для досягнення мети юридичної освіти;

- організаційно-технологічний охоплює форми, методи, прийоми, засоби навчання, використання яких забезпечує засвоєння змісту юридичної освіти і досягнення її мети/результату;

- контрольно-результативний передбачає перевірку, оцінювання, оцінку (кількісну і якісну) та безпосередньо результати навчання. Сукупність контрольних заходів дає можливість встановити рівень досягнення освітньою системою її мети. Аналіз результатів дозволяє скоригувати інші компоненти системи, адаптувати її до певних вимог, підвищити ефективність (Рябовол, 2016).

Відповідна модель методичної системи коучинг-навчання юридичних дисциплін у вищій школі графічно представлена на рис. 1.

Рис. 1. Модель методичної системи коучинг-навчання юридичних дисциплін у вищій школі

Експериментальна перевірка ефективності запропонованої методики

Методи дослідження

Методичну систему коучинг-навчання юридичних дисциплін у вищій школі було впроваджено у процес підготовки юристів на факультеті історії та права Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Експериментальна методика апробувалася під час вивчення студентами дисципліни «Конституційне право України». Експеримент проводився у 2014-2017 рр.: перший етап (констатувальний) – 2014-2015 та 2015-2016 н. р.; другий (формульвальний) – 2016-2017 н. р. Загалом до експерименту було залучено 150 студентів, поділених на експериментальні та контрольні групи.

На початковому етапі проведено аналіз нормативних документів з організації освітнього процесу у вищій школі загалом, та щодо юридичної освіти зокрема, а саме: Закони «Про освіту» та «Про вищу освіту»; накази Міністерства освіти і науки України «Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи» від 16.10.2009 р. та «Методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах» від 26.02.2010 р.; «Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань – 08 «Право», спеціальність – 081 «Право»; Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 081 «Право»; Положення про організацію освітнього процесу в Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка на 2016-2017 н. р.

Грунтуючись на положеннях перелічених документів, ми розробили робочу програму дисципліни «Конституційне право України», в якій визначили: 1) мету, завдання і програмні результати навчання; 2) тематичний план навчальної дисципліни (змістові модулі, розділи, теми); 3) відповідну структуру з визначенням кількості годин на різні форми роботи; 4) теми лекцій та семінарів, завдання для самостійної

роботи, ІНДЗ, методи навчання і контролю, рекомендовану літературу та інформаційні ресурси.

На основі вимог, визначених у названих документах, до програмних компетентностей (інтегрований показник, що охоплює досягнутий рівень знань, умінь і навичок, цінностей і ставлень) ми розробили індикатори результатів навчання дисципліни «Конституційне право України».

Так, студент/студентка:

1) демонструє знання і розуміння:

- сутності теорії конституціоналізму, категорій і понять курсу, засад, принципів і базових цінностей конституційного ладу України;

- сутності і змісту конституційного права як фундаментальної галузі права України, конституційно-правових інститутів та процедур, системи конституційного законодавства;

- міжнародних стандартів прав людини та системи конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина;

- структури державного механізму, конституційно-правового статусу державних органів та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб;

2) застосовує знання для:

- аналізу правових ситуацій, виокремлення юридично значущих фактів і формування обґрунтованих правових висновків;

- виявлення проблем у сфері конституційно-правового регулювання і продукування способів їх вирішення;

- юридичного аналізу ситуацій та підготовки необхідних для їх вирішення проектів актів застосування права (процесуальних актів).

Для оцінювання результатів навчання, орієнтуючись на описані вище індикатори та відштовхуючись від умов і вимог до контролю якості освітнього процесу, закріплених у згаданих вище документах, ми розробили конкретні показники результатів навчання з конституційного права. Було враховано, що для опису підсумків семестрового контролю використовуються такі системи: 100-бальна, національна та Європейська кредитно-трансферна система (далі – ЄКТС (ECTS)) (табл. 1).

Таблиця 1.

Підсумки семестрового контролю

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Рівень результатів навчання (компетентностей)
90-100	A	Відмінно	Високий (творчий)
82-89	B	Дуже добре	Достатній (конструктивно-варіативний)
74-81	C	Добре	
64-73	D	Задовільно	Середній (репродуктивний)
60-63	E		
35-59	Fx	Незадовільно	Низький (рецептивно-продуктивний)
0-34	F		

Критеріями оцінювання наразі є опис навчальних досягнень студента/студентки на кожному з визначених у таблиці рівнів:

- високий (90-100 балів) – виявляє творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, знаходити й опрацьовувати необхідну інформацію, використовувати набуті знання і вміння для розв'язання нестандартних задач, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування;

- достатній (74-89 балів) – вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, в цілому самостійно застосовує його на практиці, вільно розв'язує стандартні задачі, допускає незначну кількість помилок, серед яких можуть бути і суттєві, та самостійно/за допомогою викладача виправляє їх;

- середній (60-73) – відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих;

- низький (0-59) – володіє матеріалом фрагментарно, не вміє використовувати його для вирішення навчальних завдань.

Оскільки 100-бальна, національна і Європейська кредитно-трансферна системи засвідчують результати підсумкового контролю, вони не могли бути викорис-

тані для оцінювання попереднього рівня компетентностей студентів з конституційного права, у той час як цей рівень обов'язково мав бути визначений. Відтак, ми встановили таке співвідношення: 100 балів (підсумкове оцінювання) – 10 балів (попереднє оцінювання). Бали, отримані студентами за виконання тестових завдань на початку експерименту, за рівнями розподілялись наступним чином: 9-10 балів – високий рівень, 7,4-8,9 – достатній, 6-7,3 – середній, 0-5,9 – низький.

Тестові завдання, запропоновані студентам, були різнорівневими, і бали (максимальна кількість – 10) розподілялись у такий спосіб: 1 рівень (обрати одну-дві правильні відповіді; на перевірку теоретичних знань) – вісім питань по 0,5 балів (разом – 4 бали); 2 рівень (на перевірку умінь застосовувати знання) – чотири питання по 1 балу (разом – 4 бали), третій рівень (на комплексну перевірку знань, умінь, ставлень) – одне питання – 2 бали.

Результати дослідження

За результатами тестування, проведеного на початку експерименту, було визначено попередні рівні компетентностей студентів з конституційного права. Узагальнені результати тестування графічно представлені у формі діаграми (рис. 2).

Рис. 2. Попередній рівень компетентності студентів з конституційного права

Аналіз даних діаграми засвідчив, що більші за величиною відносні частоти відповідають початковому (0,3) та середньому (0,37) рівням компетентності студентів з конституційного права. Все це разом з результатами інтерв'ювання викладачів та анкетування студентів щодо ефективності навчання юридичних дисциплін у вищій школі, спостереження відповідної практики дало можливість констатувати, що використувані методики і технології не є достатньо ефективними. Саме тому і було запропоновано методику коучинг-навчання юридичних дисциплін у вищій школі. На констатувальному етапі також розроблено

необхідний методичний інструментарій, апробовано окремі прийоми навчання.

Змістом формувального етапу стала перевірка ефективності авторської методики дослідним шляхом. Студенти, задіяні в експерименті, були поділені на контрольні та експериментальні групи. Передусім необхідно було виявити рівні їх компетентності з конституційного права на початку формувального етапу експерименту та статистично підтвердити збіг/розбіжності відповідних рівнів. Для цього також було проведено рівневе тестування. Його результати графічно представлені у формі діаграми (рис. 3).

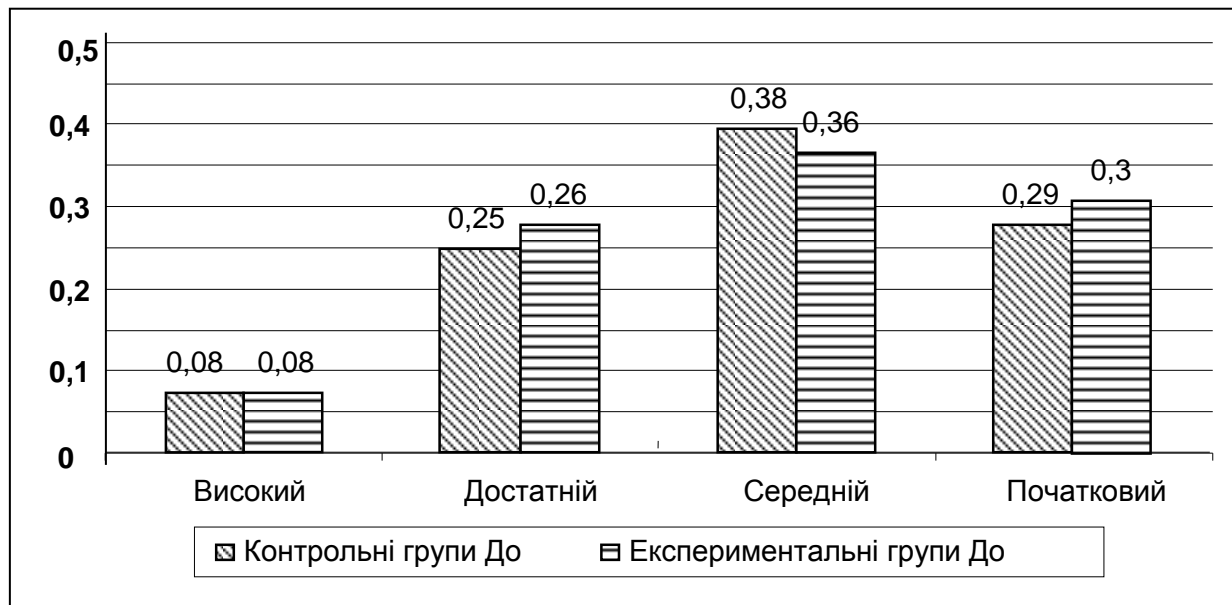

Рис. 3. Розподіл студентів контрольних та експериментальних груп за рівнями компетентності з конституційного права на початку формувального етапу експерименту

Порівняння результатів дало можливість статистично підтвердити збіг рівнів компетентності з конституційного права студентів контрольних та експериментальних груп на початку формувального етапу.

Під час експерименту навчання проводилося за однаковою робочою програмою дисципліни «Конституційне право України», в контрольних – за традиційною методикою, в експериментальних – за авторською. Вона передбачала цілеспрямовану роботу викладача і студентів, які у виборі форм і методів керувалися педагогічною доцільністю з урахуванням індивідуальних особливостей студентів. Експериментальне навчання проводилося у таких формах: лекції, семінари, самостійна робота, консультації, колоквиуми.

На лекціях поєднувалися елементи інформаційного і проблемного викладання, інформаційно-комунікативні технології, презентації. Шляхом постановки проблемних завдань і логічних запитань забезпечувався постійний зворотній зв'язок між викладачем та аудиторією. За бажанням студента уможлилювалося ведення конспекту стисло/розгорнутого або структурно-логічної схеми теми.

На семінарах студенти виконували різні навчальні дії: розкривали питання теми за планом стисло/розгорнуто, готували повідомлення у форматі тез, доповідей, рефератів, презентацій; ініціювали обговорення, дискусії та/або брали в них участь, формулювали питання одне до одного, доводили особисту правову позицію, використовуючи науково обґрунтовані дані, підтвержені юридичні факти; проводили юридичний аналіз ситуацій (індивідуально/у парі/малій групі), при цьому, використовувалися як конкретні ситуації, які мали місце в реальній практиці та вже вирішені адміністративними/судовими органа-

ми, так і абстрактні ситуації, які вимагали вирішення, у тому числі, розробки необхідних процесуальних документів, актів правозастосування; склали схеми (структури системи державних органів), таблиці (прав, свобод та обов'язків людини і громадянина); працювали з нормативно-правовими актами, використовували їх для вирішення правових задач; виконували різноманітні тестові завдання для перевірки теоретичних знань, практичних та інтелектуальних умінь.

Під час самостійної роботи студенти вивчали теми/питання, не висвітлені на аудиторних заняттях, або поглиблено досліджували ті, які розглядалися раніше. Як для окремих студентів, так і для їх невеликих груп проводилися консультації, які мали на меті: деталізувати завдання навчання, визначити індивідуальні цілі (участь в олімпіаді/конкурсі з конституційного права); допомогти в організації вивчення окремої теми, відборі літератури для виконання проекту, написання тез/статті чи іншого ІНДЗ, в організації самостійної роботи й обранні форм презентації її результатів (усно, письмово, з ІКТ, дистанційно), у розв'язанні кейсів тощо. Колоквиуми проводилися індивідуально за спільним рішенням викладача і студента, наприклад, для визначення прогалін у навчанні та способів їх усунення.

Екзамен як підсумкова форма контролю проводився шляхом тестування. Для цього були розроблені різноманітні тестові завдання. Вони спрямовувалися на перевірку якості засвоєння студентами теоретичних знань з курсу конституційного права, встановлення характеру вироблених умінь і навичок (репродуктивних/творчих), вмінь обґрунтовувати особисту правову позицію, виходячи з положень чинного кон-

ституційного законодавства, а також сформованих цінностей і ціннісних орієнтацій.

Наприкінці вивчення курсу, отже, і педагогічного експерименту в контрольних та експериментальних групах було підраховано загальну суму балів студентів за поточне, тематичне і підсумкове оцінювання (екзамен), що засвідчило результати навчання дисципліни «Конституційне право України».

Для перевірки дієвості запропонованої методики було послідовно співставлено такі результати: 1) контрольних груп на початку і наприкінці формувального етапу; 2) експериментальних груп на початку і наприкінці формувального етапу; 3) контрольних та експе-

риментальних груп наприкінці експерименту. Для статистичного підтвердження ефективності авторської методики отримані дані було перевірено за допомогою t-критерія Стьюдента для однорідних вибірок, згідно з яким розходження на рівні значущості $p \geq 0,05$ засвідчує істотність різниці результатів порівнюваних груп.

Результати співставлення рівнів компетентностей з конституційного права у студентів контрольних груп на початку та наприкінці формувального етапу експерименту графічно представлені у формі діаграми (рис. 4).

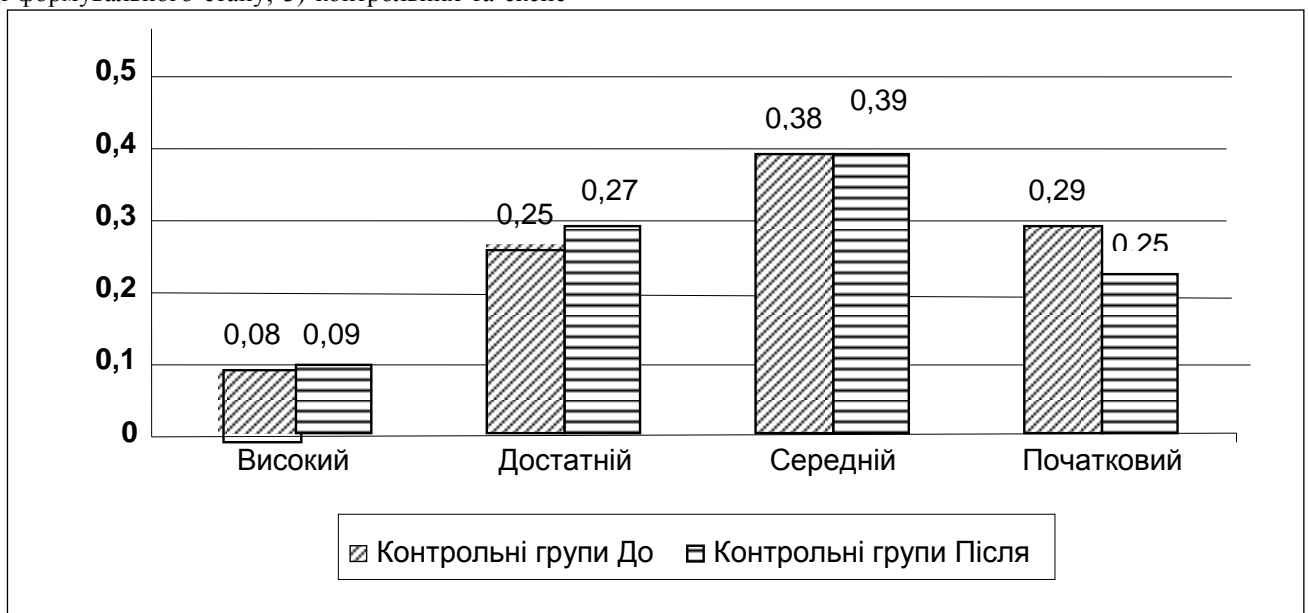

Рис. 4. Розподіл студентів контрольних груп за рівнями компетентностей з конституційного права на початку та наприкінці формувального етапу експерименту

Розподіл студентів контрольних груп за рівнями компетентностей з конституційного права на початку та наприкінці формувального етапу засвідчив статистичний збіг результатів. Отже, традиційна методика навчання конституційного права в контрольних групах не спричинила статистично значущих змін у розвитку компетентностей з конституційного права.

Результати співставлення рівнів компетентностей з конституційного права у студентів експериментальних груп на початку та в кінці формувального етапу графічно представлені у формі діаграми (рис. 5).

Розподіл студентів експериментальних груп за рівнями компетентності з конституційного права на початку та в кінці формувального етапу експерименту засвідчив статистичні відмінності в результатах за високим (0,09), достатнім (0,1), середнім (0,05) та низьким (0,22) рівнями. Отже, впроваджена в цих групах методика навчання спричинила статистично значущі зміни у розвитку даної компетентності, відтак, вона є дієвою.

Для остаточного підтвердження її ефективності ми співставили результати навчання експериментальних та контрольних груп в кінці експерименту, що графічно представлено у формі діаграми (рис. 6).

Розподіл студентів контрольних та експериментальних груп за рівнями компетентностей з конституційного права наприкінці формувального етапу засвідчив статистичні відмінності в показниках, передусім за високим (0,06), достатнім (0,09) та початковим (0,17) рівнями. Останній показник є найбільш суттєвим, оскільки засвідчує, що значно зменшилася кількість студентів із початковим (низьким) рівнем компетентностей з конституційного права. Запропонована методика спричинила статистично значущі зміни у розвитку компетентностей у студентів експериментальних груп, отже, вона є статистично обґрунтованою та дієвою.

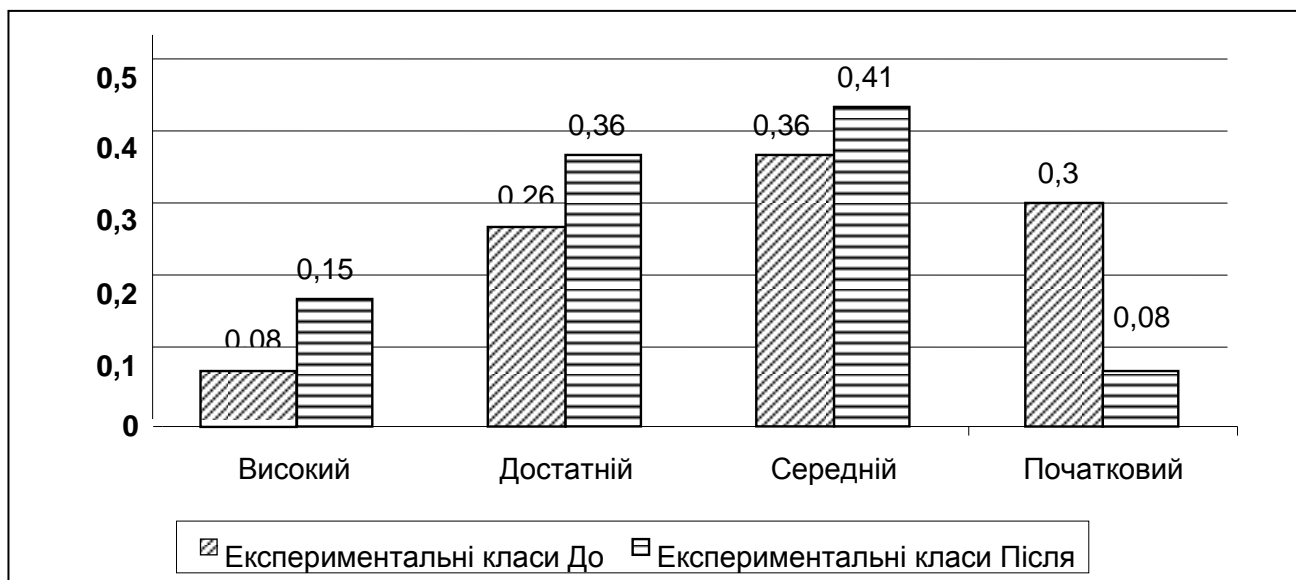

Рис. 5. Розподіл студентів експериментальних груп за рівнями компетентностей з конституційного права на початку та наприкінці формувального етапу експерименту

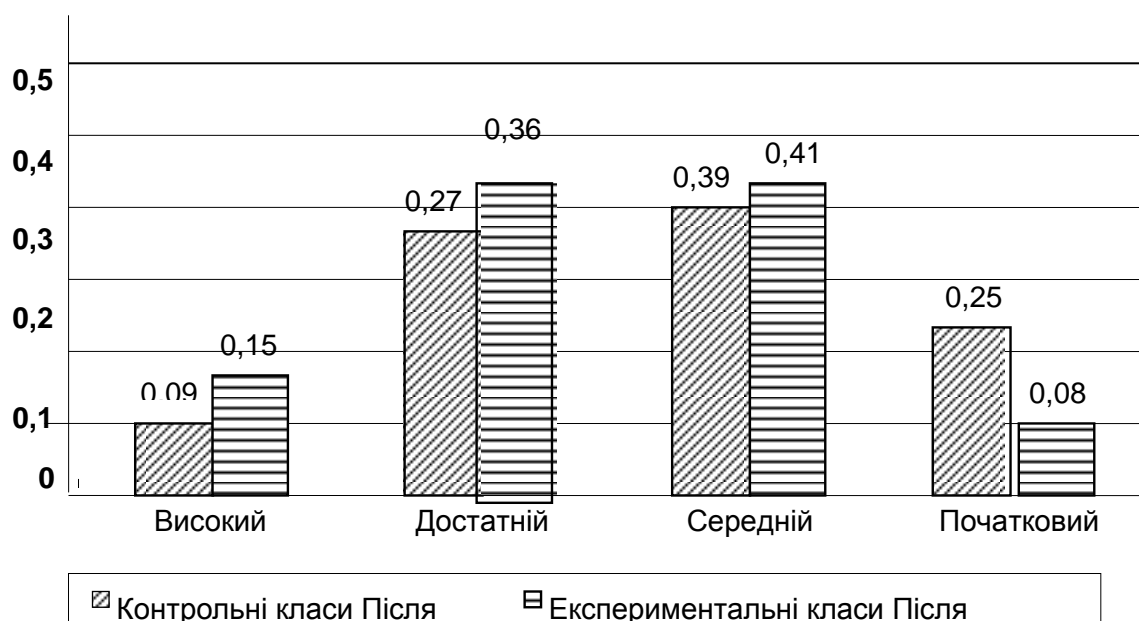

Рис. 6. Розподіл студентів контрольних та експериментальних груп за рівнями компетентностей з конституційного права наприкінці експерименту

Висновки

Методологічною основою методики коучинг-навчання юридичних дисциплін у вищій школі є системний, компетентнісний, діяльний та аксіологічний підходи. Основними принципами та умовами її реалізації, дотримання яких забезпечує ефективність експериментального навчання, є: науковість та інноваційність; гуманізм (людиноцентризм); модульність; раціональне поєднання індивідуального й диференційованого підходів, аудиторної та самостійної, у тому числі індивідуальної, роботи; моніторинг. Навчання за цією методикою передбачає послідовне проведення

викладачем і студентом спільної роботи щодо конкретизації цілей та аналізу змісту навчання, усунення потенційних негативних чинників, відбору форм і методів навчання, визначення термінів/строків виконання робіт.

Методичну систему коучинг-навчання юридичних дисциплін у вищій школі змодельовано як сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених компонентів: суб'єкт-суб'єктного (утворюється шляхом взаємодії основних суб'єктів навчання – студента і викладача); цільового (опосередковує мету і результат навчання – розвиток компетентностей випускника-

правника); змістового (систематизована сукупність знань, умінь, навичок, способів діяльності, цінностей та ставлень, що засвоюються студентом у процесі навчання, чим і забезпечується досягнення мети юридичної освіти); організаційного (форми, методи, прийоми, використання яких забезпечує засвоєння змісту і досягнення мети/результату юридичної освіти); контрольно-результативного (заходи з перевірки, оцінювання і результати навчання; засвідчує рівень досягнення освітньою системою її мети).

Ефективність запропонованої методики перевірена дослідним шляхом на формувальному етапі експерименту. Результати тестування, проведеного на його початку, статистично підтвердили збіг рівнів компетентностей з конституційного права у студентів в експериментальних та контрольних групах. Під час експерименту навчання проводилося за однаковою робочою програмою дисципліни «Конституційне право України», в контрольних – за традиційною, в експериментальних – за авторською методикою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Голви У. Тимоти. Робота як внутрення гра. Фокус, обучение, удовольствие и мобильность на рабочем месте [перев. с англ. Т. Гутниковой] / У. Тимоти Голви. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2005. – 252 с.

2. Downey M. *Effective Coaching: Lessons from the Coaches' Coach* / Myles Downey. – New York: Texere Publishing, 2003. – 196 p.

3. Концепція вдосконалення правничої (юридичної) освіти для фахової підготовки правника відповідно до європейських стандартів вищої освіти та правничої професії : проект / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika>

4. Парслоу Э. Коучинг в обучении: практические методы и техники [перев. с англ. А. Маслова] / Эрик Парслоу, Моника Рэй. – СПб. : Питер, 2003. – 204 с.

5. Про вищу освіту : Закон України № 1556-18 за станом на 01.01.2018 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

REFERENCES

1. W. Timothy Gallwey (2005). *Robota kak vnutrennyaya igra. Fokus, obuchenie, udovolstvie i mobilnost na rabochem meste* [Work as an internal game. Focus, learning, pleasure and mobility in the workplace]. Translated from English into Russian. Moscow: Alpina Biznes Buks [in Russian].

2. Downey, M. (2003). *Effective Coaching: Lessons from the Coaches' Coach*. New York: Texere Publishing [in English].

3. *Kontsepsiia vdoskonalennia pravnychoi (iurydychnoi) osvity dlia fakhovoi pidhotovky pravnyka vidpovidno do yevropeiskykh standartiv vyshchoi osvity ta*

Для підтвердження дієвості запропонованої методики послідовно співставлено результати навчання студентів експериментальних і контрольних груп. Встановлено наступне: 1) статистичний збіг результатів студентів контрольних груп на початку та наприкінці формувального етапу; 2) статистично значущі зміни в результатах студентів експериментальних груп на початку та наприкінці формувального етапу; 3) статистично значущі зміни в результатах студентів експериментальних і контрольних груп на початку і наприкінці формувального етапу. Виявлено, що в експериментальних групах значно зросла кількість студентів із високим і достатнім рівнями та суттєво знизилася кількість студентів із початковим рівнем розвитку компетентностей з конституційного права. Це дає підстави стверджувати, що запропонована методика коучинг-навчання юридичних дисциплін у вищій школі є статистично обґрунтованою та ефективною.

6. Про освіту: Закон України № 2145-19 від 05.09.2017 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

7. Рябовол Л. Т. Система вищої юридичної освіти в Україні / Л. Т. Рябовол // Часопис Київського університету права : [Український науково-теоретичний часопис] / [ред. кол.; голов. ред. – Ю. С. Шемшученко]. – К.: Київський університет права НАН України, 2016. – № 2. – С. 379-383.

8. Stiefel, Rolf Th. (2000): 1st Coaching der neue Modebedarf? In: *Management-Andragogik und Organisationsentwicklung. Ein Informationsbrief fuer Fuehrungskraefte, die sich fuer Lernen, Entwicklung und Wandel von und in Organisationen interessieren und engagieren.* 2/2000. 4-7.

9. Thorpe S. *Coaching Handbook: An Action Kit for Trainers and Managers* / Sara Thorpe, Jackie Clifford. – London : Cogan Page, 2003. – 229 p.

10. Томашек Н. Системный коучинг. Целеориентированный подход в консультировании [пер. с нем. О. Шипиловой] / Нино Томашек. – Х.: Изд-во Гуманитарный Центр, 2008. – 176 с.

pravnychoi profesii: proekt [Concept of improvement of legal (legal) education for professional training of a lawyer in accordance with European standards of higher education and law profession: project]. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/koncepciya-vdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyi-pidgotovki-pravnika> [in Ukrainian].

4. Parslou, E. (2003). *Kouching v obuchenii: prakticheskie metody i tehniki [Coaching in teaching: practical methods and techniques]*. Saint Petersburg: Piter [in Russian].

5. *Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrainy № 1556-18 vid 01.01.2018* [On higher education: law of Ukraine № 1556-18 dated 01.01.2018]. Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

6. *Pro osvitu: Zakon Ukrainy № 2145-19 vid 05.09.2017* [On education: law of Ukraine № 2145-19 dated 05.09.2017]. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].

7. Riabovol, L. T. (2016). Systema vyshchoi yurydychnoi osvity v Ukraini [The system of higher legal education in Ukraine]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava – The journal of the Kyiv University of Law*, 2, 379-383. Kyiv: Kyivskiy universytet prava NAN Ukrainy [in Ukrainian].

8. Stiefel, Rolf Th. (2000): 1st Coaching der neue Modebedarf? In: *Management-Andragogik und Organisationsentwicklung. Ein Informationsbrief fuer Fuehrungskraefte, die sich fuer Lernen, Entwicklung und Wandel von und in Organisationen interessieren und engagieren* [in English].

9. Thorpe, S. (2003). *Coaching Handbook: An Action Kit for Trainers and Managers*. London: Cogan Page [in English].

10. Tomashek, N. (2008). *Sistemnyiy kouching. Tseleorientoivannyiy podhod v konsultirovannii* [System coaching. A goal-oriented approach in counseling]. Kharkiv: Izd-vo Gumanitarniy Tsentr [in Russian].

Liliia Riabovol,

*Doctor of Pedagogy, associate professor,
Department of State-Legal Disciplines and Administrative Law,*

Volodymyr Hrytsenko,

*Doctor of Law, professor,
head of the Department of Branch Law and Environmental Activity,
honored lawyer of Ukraine,*

Olena Sokurenko,

*PhD (Candidate of Legal Sciences), senior lecturer,
Department of Branch Law and Environmental Activity,
Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University,
1, Shevchenka Str., Kropyvnytskyi, Ukraine*

METHODICAL SYSTEM OF LEGAL DISCIPLINES UNIVERSITY COACHING

The need for lawyers with new personal and professional qualities led to the necessity of the legal education improvement. This requires fundamental changes in the content of legal disciplines, the introduction of innovative technologies into the educational process at higher educational institutions. One of these is coaching, which helps to improve students' skills and in general helps them learn to study. The paper aims to substantiate the methodical system of legal disciplines coaching in terms of higher education. A pedagogical experiment was held on the basis of the Faculty of History and Law of Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University. In total, 150 law students were engaged in the study and divided into experimental and control groups, while teaching "Constitutional Law of Ukraine" to them. The experimental group was taught according to the suggested methodology, while there were no changes in the control group educational process. The main forms of study within the experimental methodology are as follows: lectures with the formulation of problem issues and logical questions; seminars / workshops; consultations (individual, paired / teamwork); colloquiums; independent work; assessment techniques. The main methods applied are as follows: the solution of cases based on the legal acts and the development of necessary procedural documents; interactive methods; conducting research studies and projects, writing abstracts, scientific articles; scientific literature annotating and reviewing; ICT, e-learning. The peculiarity of the suggested methodology is the partnership relations between the teacher and the student and their joint work on the specification of goals, the analysis of the content, the selection of forms and methods of training, etc. The comparison of the results of the testing conducted in the control and experimental groups at the beginning and at the end of the experiment has statistically confirmed the effectiveness of the methodology of legal disciplines university coaching.

Keywords: methodical system, coaching, legal disciplines, higher legal education, learning outcomes, competence.

Submitted on January, 5, 2018